

Спiрнi питання викладу вступної частини рiшення суду у цивiльнiй справi

Н.Л. Шумська,
суддя Апеляцiйного суду Львiвської облaстi

Summary

The article deals with the controversial issues of reciting an introductory part of the court decision in the civil case. The author gives reasonable proposals for its modernization and unification

Рiшення суду кожної судової iнстанцiї складається iз вступної, описової, мотивувальної та резолютивної частин.

У правничiй лiтературi зосереджено увагу на змiстi рiшень у справах конкретних судових юрисдикцiй. Спiрнi ж питання викладу окремих частин судового рiшення, зокрема судами першої iнстанцiї, значною мiрою не охопленi науковими дослідженнями.

Закон вимагає зазначення у вступнiй частинi рiшення суду часу його ухвалення. Часом вважають день ухвалення рiшення, оскiльки година, як правило, не має правового значення у цивiльнiй справi

Пункт 9 постанови Пленуму Верховного Суду України вiд 18 грудня 2009 р. № 14 «Про судовe рiшення у цивiльнiй справi» (далi — Постанова № 14) мiстить роз'яснення щодо вступної частини рiшення суду, однак не дає вiдповiдi на деякi складнi питання, якi виявила судова практика.

У цiй статтi зосереджено увагу на питаннях змiсту вступної частини рiшення суду першої iнстанцiї у цивiльнiй справi, якi автор вважає спiрними. Мета статтi — привернути увагу до якостi викладу вступної частини рiшення суду та сприяти її осучасненню й унiфiкацiї, аби вiдiйти вiд за давненого, на нашу думку, iнерцiйного мислення.

Вiдповiдно до ст. 215 Цивiльного процесуального кодексу України (далi — ЦПК) у вступнiй частинi рiшення суду має бути зазначено: час та мiсце його ухвалення; найменування суду, що ухвалив рiшення; прiзвище та iнiцiали

суддi; прiзвище та iнiцiали секретаря судового засiдання; iмена сторiн та iнших осiб, якi брали участь у справi; предмет позовних вимог. У п. 9 Постанови № 14 роз'яснено лише частину цiєї норми ЦПК.

За радянських часiв органи Мiнiстерства юстицiї УРСР забезпечували суди бланками першої сторiнки рiшень та ухвал, завдяки чому першi сторiнки усiх судових рiшень мали однаковий (стандартний) зовнiшнiй вигляд. Мiнiстерство юстицiї України не здiйснює таку практику, проте створюваний десятирiччями своєрiдний судовий звичай продовжує iснувати. Вiдповiдно до нього вступну частину рiшення чимало судiв формулюють так:

РIШЕННЯ IМЕНЕМ УКРАЇНИ

21 травня 2015 року

м. Н.

Н-ський мiський суд Д-ської облaстi у складi:

головуючого суддi К.Д.В.,

при секретарi С.В.А.,

за участю представника позивача — адвоката М.Т.Ю.,

представника вiдповідача Ж.О.Р.,

розглянувши у вiдкритому судовому засiданнi в залi суду м. Н. цивiльну справу за позовом С.О.Т. про усунення Н.Ю.Д. вiд права на спадкування, третя особа без самостiйних вимог — В.А.Т.,

ВСТАНОВИВ: ...

Закон вимагає зазначення у вступній частині рішення суду часу його ухвалення. Часом вважають день ухвалення рішення, оскільки година, як правило, не має правового значення у цивільній справі. З огляду на це у ст. 215 ЦПК слово «час», на нашу думку, варто замінити на «день», оскільки саме це слово вживається у багатьох інших статтях ЦПК. Так, згідно з ч. 1 ст. 294 ЦПК апеляційна скарга на рішення суду подається протягом десяти днів з дня його проголошення, а не з часу його проголошення. Це зумовлює ще одне запитання: у вступній частині рішення суду йдеться про день його ухвалення чи про день його проголошення? Хоча це не має для судів істотного значення, але Кодекс мав би містити уніфіковану термінологію.

Суддів варто орієнтувати на необхідність проголошення рішення у день виходу до нарадчої кімнати. Проте не можна відкидати особливих ситуацій, які вимагають і відповідного законодавчого врегулювання

Наприклад, ст. 84 Господарського процесуального кодексу України (далі — ГПК) містить вимогу про зазначення *дати* прийняття рішення, а ст. 163 Кодексу адміністративного судочинства України (далі — КАС) — про зазначення *дати* і *часу* прийняття постанови суду. Таке застосування термінів, що допускає різночитання, не прикрашає вітчизняне законодавство. Вважаємо, що днем ухвалення рішення є день його підписання. Час ухвалення рішення фіксують цифрами (день та рік) та прописом — місяць¹. У рішеннях деяких судів можна прочитати інакше: «Дня — двадцятого, місяця — лютого, року — 2015». З огляду на відсутність затвердженого стандарту таку ініціативу можна сприймати як данину історії та з усмішкою.

Так, в одній справі суд перебував у нарадчій кімнаті два дні, але лише останній було вказано в рішенні як час його ухвалення. У справі щодо С. вирок викладено на 177 аркушах друкованого тексту, проте днем ухвалення вироку значився лише один день, хоча в нарадчій кімнаті суд перебував кілька днів. Більшість суддів не схвалюють закінчення робочого дня судді без ухвалення рішення, оскільки в цивільному процесі суд має право ухвалити неповне рішення (вступну та резолютивну його частини). Погоджуємося з послідовниками такої думки: суддів варто орієнтувати на необхідність проголошення рішення у день виходу до нарадчої кімнати. Проте не можна

відкидати особливих ситуацій, які вимагають і відповідного законодавчого врегулювання.

Згідно зі ст. 195 ЦПК суд виходить до нарадчої кімнати для ухвалення рішення. Про те саме йдеться й у ст. 366 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК): суд виходить до нарадчої кімнати для ухвалення вироку. Отже, в цивільному, як і в кримінальному, процесі час ухвалення рішення, як і вироку, слід обчислювати з моменту виходу суду до нарадчої кімнати, який триватиме до його проголошення. З цього випливає, що в окремих випадках час ухвалення рішення має бути зафіксовано двома днями, наприклад, 5—6 лютого 2015 року.

У вступній частині рішення має бути зазначено *назву* суду, який його ухвалив, без скорочень і аббревіатур². У зазначених вище статтях ГПК та КАС вживається словосполучення «найменування суду». Саме слово «найменування» містить ст. 90 Цивільного кодексу України стосовно юридичних осіб, тому, вважаємо, саме йому належало б віддати перевагу.

Щодо власної назви судів першої інстанції, то питань не виникає. А як належить зазначити найменування суду апеляційної інстанції: колегія суддів судової палати в цивільних справах Апеляційного суду Н-ської області, судова палата в цивільних справах Апеляційного суду Н-ської області чи Апеляційний суд Н-ської області? Крім того, слово «апеляційний» як перше слово у назві судів другої інстанції ще й досі пишуть з малої літери. Оскільки йдеться про власну назву установи, її слід писати з великої літери. Саме першим варіантом послуговуються не лише в апеляційних судах, а й у Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ та у Верховному Суді України, до того ж слово «Судова» (палата) пишуть з великої літери. Чи відповідає це ст. 215 ЦПК? Маємо сумнів щодо цього. Вважаємо, що відповідь на це запитання мала б надати найвища судова інстанція України.

У судах першої інстанції більшість справ судді розглядають одноособово, тому слово «головуючий» в їхніх рішеннях зайве. До того ж у ст. 215 ЦПК про головуючого не йдеться. Чи не всі суди вживають конструкцію «при секретарі», тому може скластися враження, що наче суд — при секретарі, а не навпаки. Секретар судового засідання не входить до складу суду³. Написані з малої

¹ Див.: Ромовська З.В. Цивільний процесуальний кодекс : наук.-практ. аналіз / З.В. Ромовська, Н.Л. Луців-Шумська, Н.Л. Шумська. — К., 2014. — С. 92.

² Див.: Сенік С.В. Цивільне процесуальне право : навч. посібник / С.В. Сенік, Р.Я. Лемик. — Л., 2010. — С. 252.

³ Див. : Там само. — С. 129.

літери, через кому у стовпчик слова після «за участю...» створюють враження, наче сторони також належать до складу суду. Хибність такої позиції, на нашу думку, бере свій початок із ч. 3 ст. 7 Закону від 7 липня 2010 р. № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів», в якій кожному було надано право «на участь у розгляді своєї справи у визначеному процесуальним законом порядку в суді будь-якої інстанції» (ч. 3 у редакції 2010 р.). Цю помилку містить і п. 9 Постанови № 14, яка прийнята раніше зазначеного Закону, а саме: у рішенні мають бути вказані всі ті особи, які належать до складу осіб, які брали участь у даній справі, а не лише ті, які фактично брали участь у розгляді справи.

Позивач, відповідач, треті особи беруть участь у справі, тобто у судовому процесі, але можуть не брати участі у судових засіданнях. Брати участь у розгляді справи вони принципово не можуть, оскільки розглядає справу суд

Відповідно до ст. 84 ГПК у вступній частині рішення господарського суду має бути зазначено про представників сторін та інших осіб, які брали участь у засіданні. А згідно зі ст. 163 КАС суду належить зазначити усіх осіб, які беруть участь у справі. Таке неоднакове застосування слів так само не можна схвалювати. Позивач, відповідач, треті особи беруть участь у справі, тобто у судовому процесі, але можуть не брати участі у судових засіданнях. Брати участь у розгляді справи вони принципово не можуть, оскільки розглядає справу суд.

У Постанові № 14 йдеться, очевидно, про обов'язок судів зазначити у вступній частині рішення суду усіх учасників (фігурантів) справи, а не лише тих, хто був присутній у судовому засіданні. Утім, якщо, наприклад, позивач всупереч вимогам статей 35—36 ЦПК сам залучив до участі у справі третю особу, яка жодного разу не з'являлася на виклики суду, то чи є правильною практика судів апеляційної та касаційної інстанцій, відповідно до якої суди включають третю особу до переліку тих, хто брав участь у справі? Ця помилка, на нашу думку, вбачається особливо у справах про надання додаткового строку для прийняття спадщини та у справах про: поділ спадщини, в яких майже завжди третьою особою суд залучає нотаріуса; усиновлення, де третьою особою є прокурор; позбавлення батьківських прав, в яких третьою особою визначені міські та районні управління юстиції; розірвання договору довічного утримання, у яких третьою особою зазначається орган опіки та піклування. Не було

знайдено жодного рішення судів вищих інстанцій, в яких би було зазначено про помилковість залучення цих чи інших осіб третіми особами у справі.

Вважаємо, що «імена сторін» означають прізвище, ім'я та по батькові сторін (громадян) чи найменування юридичних осіб. Найменування юридичної особи має відповідати її установчим документам, адже при виконанні рішення можуть виникнути труднощі з ідентифікацією такої особи. Так, в одній справі суд не зазначив у вступній частині третю особу без самостійних позовних вимог, через що ця особа була позбавлена права на розгляд апеляційної скарги, яку від неї не прийняли.

Недоречно, на нашу думку, загроможувати вступну частину рішення суду інформацією про відкритість судового засідання, оскільки це відповідає загальноприйнятій практиці, а не є винятком. Не варто і зазначити про те, що справу суд розглянув у залі судового засідання. А якщо в кабінеті? Немає потреби деталізувати особу представника, оскільки сьогодні адвокат як представник сторони не має у судовому процесі жодних переваг перед тим представником сторони, хто не є професійним захисником (адвокатом).

Предмет вимоги суд має зазначити відповідно до закону

Як вважає Пленум Верховного Суду України, «предмет позовних вимог (у тому числі первісного, зустрічного позовів та позову третьої особи із самостійними позовними вимогами) зазначається виходячи з вимог закону, який підлягає застосуванню до спірних правовідносин, та підстав заявленої вимоги».

Не потребує додаткового роз'яснення настанова про те, що предмет вимоги суд має зазначити відповідно до закону. Тобто якщо, наприклад, позивач вимагає «визнання договору нечинним», у рішенні суд має зазначити цю вимогу як «визнання договору недійсним»; якщо позивач просить продовжити йому строк для прийняття спадщини, суд має зазначити предмет позову як «визначення додаткового строку для прийняття спадщини»; якщо позивачка просить встановити батьківство, у рішенні суду ця вимога має бути зазначена — «про визнання батьківства».

Проте нелегко зрозуміти зміст «підстав заявленої вимоги». На що ці підстави мають впливати? Так, у справі про стягнення аліментів на дитину підставою такої вимоги буде реєстрація

відповідача батьком дитини та невиконання ним обов'язку щодо її утримання. Проте у ст. 215 ЦПК суди зобов'язано зазначати лише предмет позову, про підставу позову у ній не йдеться.

Вступна частина рішення суду — це своєрідна «шапка», до речі, саме так її і називають. Вона як заголовок, як концентрована інформація про суд, учасників спору й про суть вимоги.

Кожен з елементів вступної частини рішення суду слід викладати окремим реченням

Відповідно до ст. 84 ГПК у вступній частині рішення суду має бути зазначено номер справи. Згідно зі статтями 316 та 346 ЦПК у вступній частині рішення апеляційного суду та, відповідно, суду касаційної інстанції має бути зазначено «найменування справи». На жаль, термін «найменування справи» не конкретизовано у жодній статті ЦПК. Зазначення номера справи у рішенні суду першої інстанції доречно, тому ст. 215 ЦПК, на нашу думку, варто доповнити.

Обов'язковість інформації, яку суд має включити у вступну частину свого рішення, не означає, що її має бути розміщено саме так, як звикли судді. Кожен з елементів вступної частини рішення суду слід викладати окремим реченням.

Судові рішення, відповідно до ст. 124 Конституції України, ухвалюються судами іменем України. Виконуючи цю настанову, усі суди загальної юрисдикції словосполучення «Іменем України» розміщують, як у наведеному вище прикладі, після слова «Рішення». У рішеннях Конституційного Суду України навпаки:

**ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

Саме таке застосування цієї конституційної вимоги слід додержувати у викладі рішень усіх судів загальної юрисдикції, оскільки воно не лише є більш виваженим, а й тому, що бачення цього питання Конституційним Судом України має бути обов'язковим до виконання усіма судами України. Вважаємо, що словосполучення «Іменем України» не повинно застосовуватися у процесуальних ухвалах, а лише у рішеннях «по суті»⁴. На цьому також наголошено у Постанові № 14. Тому ухвали не мають постановлятися «Іменем України», а суд не зобов'язаний проголошувати їх стоячи. Так, Конституційний

Суд України в ухвалах не застосовує «Іменем України». Відповідно, присутні у залі судового засідання не зобов'язані встати при проголошенні ухвали. Хоча про це у ЦПК не зазначено, вважаємо, що варто керуватися правилом ч. 1 ст. 329 КПК, яке зобов'язує присутніх у залі осіб заслухати вирок суду стоячи. Отже, у разі проголошення ухвали вони такого обов'язку не мають.

Ураховуючи зазначене вище, вступна частина рішення суду у цивільній справі, на нашу думку, могла б виглядати таким чином:

**ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ**

15 січня 2015 року

м. Н.

К-го районного суду м. Н.

Суддя — Ш.Н.Л.,
секретар судового засідання — П.В.Р.,
у цивільній справі за позовом К.М.П. до К.Р.С. про стягнення аліментів на дитину.

У судовому засіданні брали участь представник позивачки — Д.К.Б. та відповідач К.Р.С.

Слова «Суд встановив» (з абзацу та з великої літери) — це уже початок описової частини рішення суду. Вважаємо, що потрібно відшукати правильний перехід, який би забезпечував чіткість і узгодженість між процесуальною нормою права та мовними правилами.

Можливо, слід звернутись до практики Європейського суду з прав людини, у рішеннях якого вступна частина завершується зазначенням про ухвалення рішення у вказаний день (чи останній із вказаних днів). Наступні складові частини рішення названі відповідно до їх суті та змісту («процедура», «обставини справи» тощо).

Автори «Посібника із написання судових рішень»⁵ також звертають увагу на те, що вступна частина повинна бути закінченим реченням. Однак на практиці у більшості судових рішень вступна частина є незакінченим реченням. Переходом між вступною і описовою частинами слугує слово «встановив». Наприклад, такий-то суд, розглянувши справу ..., встановив: ... Проте суд встановлює обставини у справі й робить це в мотивувальній частині, тому перехід до описової частини завдяки слову «встановив» вважаємо некоректним, з чим не можна погодитись.

(Запрошуємо читачів до дискусії)

⁵ Див.: Куйбіда Р., Сироїд О. Посібник із написання судових рішень. — К., 2013. — С. 164.

⁴ Див.: Сенік С.В. Зазнач. праця. — С. 348.